
OBSAH

7

Martina Borodovčáková
LUCIUS ANNAEUS SENECA – POETA NOVUS

23

Martina Borodovčáková
ÚSKALIA PREKLADU SENECOVÝCH TRAGÉDIÍ

27

Ľubomír Feldek
POZNÁMKY K PREBÁSNENIU

HRY

40

AGAMEMNÓN

84

OIDIPUS

130

FAIDRA

182

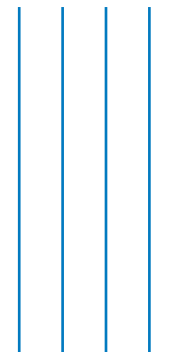
MÉDEIA

226

TRÓJANKY

275

Kalendárium
Literatúra
Zásady prepisu vlastných a zemepisných
mien gréckeho a latinského pôvodu
Menný register
Zemepisný register

MARTINA BORODOVČÁKOVÁ

LUCIUS ANNAEUS SENECA – POETA NOVUS

„Tractavit etiam omnem fere studiorum materiam, nam et orationes eius et poemata et epistulae et dialogi ferunt.“ „Zaoberal sa takmer všetkým slovesným umením, pretože po sebe zanechal reči i básnické diela, listy i dialógy.“

(Quintilianus, *Institutio oratoria* 10, 1, 46 – 131; prel. M. B.)

Lucius Annaeus Seneca bol naozaj mnohostranným a plodným autorom. Časť Senecovej bohatej literárnej činnosti sa však stratila, predovšetkým niektoré diela odborné, najmä zeme-pisné. Známy je preto najmä svojimi filozofickými dielami. Jeho filozofické rozpravy boli zhrnuté do zbierky dvanástich kníh, nepresne nazvanej *Dialogi* (Dialógy). Nejde o skutočné dialógy, ale o literárny žáner, ktorý zaviedol Platón. Seneca sa už odchýlil od tradičného poňatia dialógov Platóna či Cicera. Ide o dialóg vnútorný, myšlienky síce adresuje adresátovi, no ten je iba formálny. Medzi dialógy patria krátke rozpravy o etických a psychologických otázkach: *De providentia* (O prozreteľnosti), *De constantia sapientis* (O stálosti mudrca), *De ira* (O hneve), *Ad Marciam de consolatione* (Marcii o úteche), *De vita beata* (O blaženom živote), *De otio* (O voľnom čase), *De tranquillitate animi* (O duševnom pokoji), *De brevitae vitae* (O krátkosti života). Medzi dialógy sú radené i *consolationes* (útechy), ktoré však majú s týmto žánrom veľmi málo spoločné: *Ad Polybium de consolatione* (Polybovi o úteche), *Ad Helviam matrem de consolatione* (Matke Helvii o úteche).

Krátko po nástupe na trón venoval Nerovi spis *Ad Neronem Caesarem de clementia* (Cisárovi Nerónovi o zhovievavosti). Samostatne bolo zachované filozofické dielo *De beneficiis* (O dobrodeniach). Po odchode do ústrania vzniklo sedem kníh *Naturales questiones* (Otázky prírodnej filozofie). Najznámejšie i najpopulárnejšie sú tzv. *Epistulae morales ad Lucilium* (Listy Luciliovi o stoickej etike), pri ktorých sa Seneca inšpiroval Epikurom i Platónom. Dielo tvorí stodvadsaťštyri listov adresovaných Senecovmu priateľovi, prokurátorovi Sicílie C. Luciliovi. A ako aj v prípade dialógov, ani tu nejde o skutočné listy. Seneca využíva formu listu k výkladu stoického filozofického učenia a spája v nich filozofické úvahy s prvkami každodenného života.

KASSANDRA.

Zadržte slzy, ešte sa vám môžu zísť!
Trójanky, radšej svoje vlastné pohreby 660
oplačte srdcervúco! Ani pre mňa už
neplačte. Vystačím si sama. Na môj plač
stačí už to, čo dosiaľ postihlo náš rod.

CHÓR.

Je krásne cez slzy sa na svet dívať.
Viac trpia tí, čo vedia iba skrývať
svoj žiaľ – je ľahší, keď si poplačeš
s inými. Silná si – a predsa tiež
už slzy s námahou si neraz prežrela!
Vyplač ich s nami! Na jedného je ich priveľa. 670
Aj slávik na zelenom konári sa v piesni
zbavuje svojich tiesní,
keď svojho Itysa⁶⁵ v nej oplakáva.
Aj sojka, ktorá na bistónskych strechách spáva,
o krutom manželovi porozpráva,
inak by nevedela vyspievať aj obavy
o teba. Aj ten Kyknos⁶⁶ jagavý
uprostred bielych labutí
či na Istre, či na Tanais vzchopiť sa
k poslednej piesni vie. Aj svojho Kéyxa 680
oplakávala Alkyoné⁶⁷ v žiali –
vďaka jej plaču
sa z nich oboch rybáriky stali,
čo o mláďatá postarať sa smeli –
a na more zas vyplávali moreplavci smelí.
Aj muži, čo sa vedeli

65 Itys – syn Prokné a thráckeho kráľa Térea. Téreus znásilnil Proknéinu sestru Filomelu, aby nemohla prezradiť jeho zločin, vyrezal jej jazyk. Filomela však sestre poslala látku, do ktorej vyšila, čo sa stalo. Sestry potom z pomsty zabili Itysa a Téreovi ho predložili ako jedlo. Zeus ich následne všetkých troch premenil na vtákov: Térea na sojku, Filomelu na lastovičku a Prokné na slávika.

66 Kyknos – Poseidónov syn, ktorého zabil Achilles v Tróji.

67 Alkyoné a Kéyx – Kéyx bol kráľom v Trachine. Keď stroskotal na mori a zomrel, Alkyoné sa zo žiaľu vrhla do mora. Bohovia ich preto zo súcitu premenili na rybárikov.

mužnosti vzdať⁶⁸ na počesť matky Kybely,
zatiaľ čo v tanci vykrúcali sa,
rozplakali sa pre frýgskeho Attisa⁶⁹.
Ó, Cassandra, 690
niet džbána, ktorým plač sa zmerať dá.
To, čo sme vytrpeli, dávno prekročilo mieru.
Nestrhávaj si z hlavy biele stužky⁷⁰! Svoju vieru
v bohov vždy práve nešťastníci vážne berú.

KASSANDRA.

Ach, naša trýzeň je už väčšia než náš strach!
Obmäkčiť bohov modlitbou niet šance už.
Ak mi chcú škodiť, niet ma už čím potrestať.
Takisto Fortúna už nemá viacej síl.
Kde otec môj, kde sestra, kde je moja vlasť?
Vypili oltáre a hroby moju krv. 700
Kde moji bratia? Kde ich zástup radostný?
Všetko je preč, len biedni starci zostali
v spálenej Tróji. V každej spálni, s výnimkou
Heleninej, je dáka vdova. Vidím ich!
Hekabe, matke kráľov, matke Frýgie,
pohrebný oheň žehná, nové zákony
osudu skúma, na beštii⁷¹ mení sa,
zúrivo breše v ruinách, že prežila
Tróju aj seba, Hektora aj Priama.

CHÓR.

Foibova nevesta sa odmlčala, bledá ako krieda. 710
Celá sa trasie, triaška zastaviť sa nedá.
Stužky jej stoja na hlave a ježia sa jej vlasy.
Aj keď ho tlmí, počuť tlkot, ktorým sa jej srdce hlási.

68 Kňazi bohyně Kybelé, nazývali sa gallovia podľa rieky Gallos vo Frýgii. Počas sviatku slávenom na jar sa v extatickom tanci sami zbavovali mužstva.

69 Attis – frýgske božstvo, uctievané spolu s bohyňou Kybelé. Attidove sviatky mali orgiastický ráz.

70 Pri obetnom ceremoniáli si obetujúci – kňazi alebo kňazky – obliekli biely šat a hlavu ozdobili vencom a bielymi stužkami.

71 Hekaba – manželka trójskeho kráľa Priama, premenila sa na fenu.

KREÓN.

To radím tým,
čo môžu ešte váhať – odísť, neodísť. 680
Ty poznáš už svoj osud. Nemáš na výber.

OIDIPUS.

Skromne sa tvári ten, kto škúli po tróne.
Vraj nechce nič, len dobrý spánok, slobodu,
pokoj – no pod pokojom spriada úklady.

KREÓN.

O mojej vernosti si sa už presvedčil.

OIDIPUS.

Zradcovi vernosť dláždi cestu k zločinu.

KREÓN.

Kráľovské výhody mám bez kráľovského
bremena, aj tak si ma vážia občania,
a ešte nebolo dňa, aby sa môj dom
netešil z tvojej priazne, z tvojej kráľovskej 690
štedrosti. Koľko krásnych darov! Odevov!
A aké hostiny si môžem dovoliť! Čo viac
by som mal čakať od šťastného osudu?

OIDIPUS.

Všeličo. Šťastie neuznáva hranice.

KREÓN.

Bez dôkazu ma súdiš ako zločinca?

OIDIPUS.

A dokazoval vari niekto niečo mne?
Chcel veštec poznať moju pravdu, skôr než ma
obvinil? Dalí ste mi príklad – beriem ho.

KREÓN.

Čo ak som nevinný?

OIDIPUS.

Aj z vecí neistých –
nie iba z istých – majú králi strach.

KREÓN.

Kto mal 700
planý strach, zaslúži si pravý.

OIDIPUS.

Kto bol raz
v podozrení, ten zhorkne – zradí naozaj.

KREÓN.

Zasievaš nenávisť.

OIDIPUS.

Kráľ, čo by sa jej bál,
nemôže vládnuť. Vládu upevňuje strach.

KREÓN.

Kto uprednostní kruté žezlo, krutú moc,
k tomu sa vráti strach, čo púšťa na iných.

OIDIPUS.

Berte ho, stráže, do kamennej jaskyne!
A ja sa vrátim do paláca, na svoj trón.

CHÓR.

Nie teba bič tých pohrôm sleduje
a na Labdakov dom nie tvojou vinou dnes 710
útočí osud! To nás prenasleduje
dávny hnev bohov – za kastalský les,
čo ukryl sidónskeho pútnika vo svojom tieni.
Keď Dirké okúpala Tyrčana⁶⁴,
keď Agenórov prvý syn⁶⁵
pri našom strome vystrašený stál,

64 Tyros – mesto obchodu.

65 Agenórov syn – Kadmos, ktorý hľadal svoju unesenú sestru Európu.

ANDROMACHA.

A kde je Hektor? Kde Frýgovia? Priamos?
Ja hľadám všetkých, kým ty hľadáš jedného.

ODYSSEUS.

Nepovieš? Rozviažem ti jazyk násilím.

ANDROMACHA.

Nebojím sa ťa. Túžim už len po smrti.

ODYSSEUS.

Pred tvárou smrti načo toľko krásnych slov?

ANDROMACHA.

Ver, že z nej nemám strach. Chceš sa mi
vyhrážať? Vyhrážaj sa mi len životom.

ODYSSEUS.

Pred smrťou podstúpiš však dlhé mučenie.
Čo skrývaš, bolesť prinúti ťa povedať.
Najväčšie tajomstvá ti z hrude vytrhne. 580
Nad silu lásky – väčšia sila bolesti.

ANDROMACHA.

Použi oheň, bič a všetky prostriedky,
čo spôsobujú muky, strašný hlad či smäd,
žeravým železom mi mäso páľ, keď chceš,
žalárovať ma môžeš v cele bez svetla,
zbabelec víťaz, rob si so mnou čokoľvek.

ODYSSEUS.

Je hlúposť tajiť to, čo neskôr vyzradíš.

ANDROMACHA.

Odvážnu matku utrpenie nezlomí.

ODYSSEUS.

Tou láskou k synovi len jatriš v Danajcoch
túžbu čím skôr ísť domov k vlastným synčekom. 590
Po desaťročnej vojne je tá Kalchova

veštbá aj o mne a o mojom synovi.
Tú obeť prinesieš aj za Télémachu.

ANDROMACHA.

Netúžim veru spraviť radosť Danajcom,
no musím. Odhaľ, smútok, svoje tajomstvo!
A ty nes Atreovcom, ty nes Danajcom
šťastnú zvesť, že už Hektorov syn nežije.

ODYSSEUS.

Ako chceš o tom ubezpečiť Danajcov?

ANDROMACHA.

Dôkazom, akým sa mi môže vyhrážať
víťaz – aj osud, keby ma chcel vykúpiť 600
ľahkou a rýchlou smrťou. Dôkazom je hrob,
v ktorom aj Hektorovo telo spočíva.
Prisahám, že je v ňom aj jeho syn. V tej tme,
v tom hrobe hodnom pôct. Je medzi mŕtvymi.

ODYSSEUS.

Osud sa smrťou toho chlapca naplnil
a konečne je mier. Rád Grékom dám tú zvesť.
[Bokom.] Môžem jej uveriť? Mne veria Danajci,
no ja? Mám veriť matke? Ktorá matka by
si trúfla klamať, hľadiac smrti do tváre?
Len tá, čo niečoho sa bojí ešte viac. 610
Ak ešte trúfla si aj krivo prisahať,
čo je to horšie, z čoho má ten väčší strach?
Musím sa tomu dostať na kĺb, chce to leŕ.
Si Odysseus – pravdu dobehnúť vieš lžou.
Všimaj si matku! Plače, vzdychá, narieka.
No prečo chodí nepokojne sem a ta,
a prečo striehne nervózne na každý zvuk?
Bojí sa viac, než smúti. Rozum do hrsti!
[Andromache.] Rodičov v smútku ľutujeme – teba však
netreba, lebo ak tvoj syn už nežije, 620
unikol ešte horšej smrti – zvrhnutiu
z veže. No ak ma klameš, ho to neminie.